

ENÄJÄRVI

- MONTA JÄRVEÄ SAMASSA PAKETISSA

Turun lintutieteellinen yhdistys toteutti laajan järvilintukartoituksen 1980-luvulla. Tällöin lähes kaikkien maakunnan järvien linnusto selvitettiin lukuun ottamatta Salon seudun järviä. Kun Varsinais-Suomen Linnut -teoksen tekstejä laadittiin vuosituuhannen vaihteessa, oli tilanne edelleen sama; maakunnan järvirikkain alue odotti selvittäjäänsä. Vaikka muutama järvi alueelta olikin takseerattu, niin suurten karujen järvien linnustosta oli vähän tietoa. Syntyä ajatus laskea alueen suurimman järven – Enäjärven – pesimälinnusto. Kun lisäksi kävi ilmi, että alueelta oli mielenkiintoisia vanhoja tietoja, niin ajatus päätettiin toteuttaa.

Enäjärvi

Enäjärvi sijaitsee Suomusjärven, Sammatin ja Karjalohjan kunnissa. Näistä Varsinais-Suomen maakuntaan ja TLY:n toimialueeseen kuuluu Suomusjärvi muiden kuntien kuuluessa Uuteenmaahan. Suurin osa järveä kuuluu Suomusjärven kuntaan. Järven pinta-ala on 12,6 km² ja valuma-alue 104 km². Keskisyvyys on 4,4 metriä ja suurin syvyys 19,9 metriä. Rantaviivaa on ilman saaria 76,6 km ja saarineen (noin 50 kpl pikkuluodot mukaan lukien) 94,3 km. Järvessä on selkeästi kaksi erillistä osaa: koillis-kulman laaja "reittivesi" Isoselkä ja kaakkois- sekä lounaisosien kapeat sokkelot, joista käytämme nimeä Ala-Enäjärvi. Sokkelot ovat pääosin vain muutaman metrin syvyisiä, Isoselkä sen sijaan on laajoilla alueilla yli 10 metrin syvyinen. Osa sokkeloista on ruohottuneita osan ollessa karuja ja kasvillisuudeltaan vähäisiä. Pienet lahdemat, kuten Matala, Särkilahti, Kotolahti ja Jusalanlahti sekä Salmenuitti ovat ruovikkoisia lintuvesiä. Suuri osa järven vesi- ja rantalinnuista pesii pikkusaarilla. Järven linnustosta on tietoja vuodesta 1958 alkaen (Halttunen ym. 1963, Halttunen 1973, Halttunen 1999, Halttunen 2004, Leino 2004).

Enäjärven veden laatu ei ole kovin hyvä. Tämä näkyy myös kalakannassa, sillä särkikalaja on yli puolet kaloista ja kalat ovat pienikokoisia (Rannikko 2004). Huonoin veden laatu on Isosaaren itäpuolisella Kahdenselällä (Erkkilä 2004). Mökkejä rannoilla on satoja, mutta järveltä löytyy myös rakentamattomia osuuksia. Rannat vaihtelevat karuista kallioista reheviin lehtoihin ja paikoitellen on varsin laajoja lehtimetsiä. Yhtään laidunnettua rantaniittyä ei järvellä ollut vuonna 2004. Joitakin pieniä luhtia on lahtien pohjukissa.

Laskentamenetelmät

HH ja MH ovat retkeilleet järvellä 1950-luvun loppupuolelta alkaen. Tämän vuoksi tietoja joidenkin lajien kannanmuutoksista on pitkältikin ajalta. Tarkkaa kaikkia lajit käsittävää laskentaa ei kuitenkaan ole tehty ennen vuotta 2004.

Laskenta tehtiin keväällä 2004 seuraavasti: Järvi kierrettiin kahdesti veneellä hitaasti lähellä rantoja ajaen ja kaikki saaret kiertäen. Ensimmäinen laskentakerta oli 2.5. (HH, MH) ja Pirttiniemen tausta 15.5. (HH, MH) ja toinen kerta 20.5. Ala-Enäjärvi ja Salmenuitti (EG, AS) sekä 21.5. Isoselkä-Kahdenselkä (EG, AS). Yölaulajien laskemiseksi käytiin rehevimmillä rannoilla, lähinnä Suomusjärven puolella, kahdesti: iltayöllä 4.-5.6. (EG ja Seija Meltola-Koivusalo) ja aamuyöllä 6.6. (EG, AS ja Veijo Peltola). Lisäksi HH ja MH retkeilivät pääosin Suomusjärven kunnan alueella runsaasti eri vuorokaudenaikoina touko-heinäkuussa kuten aiempina vuosinakin. Heidän vain osan Enäjärveä käsittävä ns. pääretkeilyalueensa on siksi järven itäosia täydellisemmin tutkittu, niin vuonna 2004 kuin aiemminkin.

Kaikki havaitut linnut merkittiin kartalle (1:10 000), josta havainnot tulkittiin pareiksi Kauppisen ym. (1986) ohjeiden mukaisesti. Sinisor-

*Asko Suoranta,
Esko Gustafsson,
Heikki Halttunen,
Matti Halttunen*

san, telkän ja isokoskelon parimäärät perustuvat ensimmäiseen laskentaan. Isokoskelon osalta käytettiin myös osittain toisen laskennan havaintoja. Molempien laskentojen havaintoja yhdistellen tulkittiin kuikan, tavin, nokikanan ja rantasipin parimäärät. Joutsenten ja kalasääsken parimäärät perustuvat löydettyihin pesiin ja poikueisiin. Muut lajit on tulkittu toisen laskennan havaintojen mukaan. Varpuslintujen parimääriä täydennettiin etenkin Matalan osalta em. yölaskennoilla. Kurjella jouduimme käyttämään HH:n ja MH:n useamman vuoden aikana keräämää aineistoa. Tavi, kahlaajat ja osa varpuslinnuista, mm. västäräkki, jäävät tällaisessa laskennassa aliarvioiksi.

Pesimälinnusto

Enäjärven linnusto osoittautui monipuoliseksi, vaikkakaan ei niin runsaaksi kuin laskentaa suunnitellamme kuvittelimme. Lounaisessa Suomessa ei ole karuja reittivesiä, joten vertailuna olemme käyttäneet tietoja isojen reheväkkojen alueen järvien linnustosta: Säkyllän Pyhäjärvi (Lampolahti 1999) pinta-ala 154 km² ja 96 km rantaviivaa, Kiskon Iso-Kisko – vertailun ainoa karu järvi – (Karhumäki & Vienonen 1984) 6,71 km² ja 38,2 km, Euran Koskeljärvi (Matikainen & Luoma 2003) 12,78 km² ja 40 km sekä Laitilan Otajärvi (Lindroos & Matikainen 2003) 5,4 km² ja 20,5 km. Lisäksi mukana on lähitiienoon parhaan lintujärven - Omenajärven tietoja (Lindroos 2002) 1,75 km².

Enäjärven vesilinnuston kokonaistiheys oli 24,8 paria/km², joka on varsinaisiin reittivesiin verrattuna huomattavan suuri. Säkyllän Pyhä-

järvel
Iso-K
ja Ot
najär
1976
34,3
laskie
tulok
13,5,
ja Ot
ei siis
karu
karun

Kuikk
Lasko
joide
ty va
lisäk
järvi
kuikk
mutt
järvil

Sikk
crisi
18 p:
sask
rantc
ta pe
nier
lahd
Laji
ainal
läosi
verr.
Särk
197
yksi
ään
Tark
ja k
ei e
200
tenl
sa.
laji
Ota

Här
77 j
kiss
tikä
lair
järv
Kal
alu
vec
här

SA
 ranta,
 fsson,
 ttunen,
 ttunen

parimäärät
 laskentaan.
 ettiin myös
 havaintoja.
 havaintoja
 kan, tavin,
 parimäärät.
 n parimää-
 n pesiin ja
 on tulkittu
 tojen mu-
 arimääriä
 alan lta
 rjella, ju-
 n ja MH:n
 i keräämää
 ja osa var-
 kki, jäävät
 iarvioksi.

autui mo-
 in ei niin
 suunnitel-
 unaisessa
 eittivesiä,
 käyttäneet
 en alueen
 Pyhäjärvi
 a 154 km²
 n Iso-Kis-
 vi - (Kar-
 i, 71 km²
 (Matala-
 km² ja 40
 (Lindroos
 n² ja 20,5
 hitienoon
 enajärven
 ,75 km².
 on koko-
 m², joka
 verrattuna
 an Pyhä-

järvellä vesilinnuston tiheys on 8,4, Iso-Kiskolla 6,6, Koskeljärvellä 29,0 ja Otajärvellä 47,6 paria/km². Omenajärvellä pesi vesilintuja vuonna 1976 peräti 236, mutta 2002 vain 34,3 paria/km². Rantaviivaa kohden laskien vertailu antaa aivan erilaisen tuloksen: Enäjärvi 3,3, Pyhäjärvi 13,5, Iso-Kisko 1,2, Koskeljärvi 9,3 ja Otajärvi 12,5 paria/km. Enäjärvi ei siis ole linnustonkaan perusteella karu reittijärvi vaan paremminkin karun järven ja lintujärven välimuoto.

Kuikka *Gavia arctica*.

Laskentatulokseksi saatiin 7 paria, joiden kaikkien pesintää ei kyety varmistamaan. Pesivien parien lisäksi järvellä käy kalassa lähijärvien lintuja. Iso-Kiskolla pesi kuikkia saman verran vuonna 1982, mutta kaikilla muilla maakunnan järvillä parimäärät ovat pienempiä.

Silkkiuikku *Podiceps cristatus*,

18 paria. Suosii runsaskasvustoisia rantoja, tihein kanta pesii Piekkalan niemen - Jusalanlahden tienoilla. Laji on vähentynyt ainakin järven eteläosissa aiempaan verrattuna. Esim. Särkilahdella pesi 1979 2 ja 1989 yksi pari, nykyään ei lainkaan. Tarkempia tietoja kannan koosta ei ennen vuotta 2004 ole kuitenkaan olemassa. Omenajärvellä ja Pyhäjärvellä laji on lisääntynyt, mutta toisaalta Otajärveltä kadonnut kokonaan.

Härkälintu *Podiceps griseigena*,

77 paria. Härkälintu pesii lähes kaikissa poukamissa eikä vaadi ilmeisestikään välttämättä vesikasvillisuutta lainkaan. Härkälintu on asuttanut järven tasaisesti lukuun ottamatta Kahdonselkää. Syyksi epäilemme alueen muuta järveä huonompaa vedenlaatua ja tämän vaikutusta härkälinnun ravintoon. Ensimmäinen

havainto Enäjärveltä on elokuulta 1965. Seuraava havainto on parista 1.6.1968 Salmenuitissa. Sen jälkeen havaintoja on vuosittain ja hajanaisista havainnoista olemme tulkinneet kannan kehityksen seuraavanlaiseksi: 1970-luvun puolivälissä järvellä pesi jo vähintään 7 paria ja 1990-luvun alussa yli 20 paria.

Rantaviivaa kohden härkälintu esiintyy suhteellisen samalla runsaudella näillä järvillä. (Ks. taulukko 1.)

on Omenajärvellä vain satunnainen pesijä.

Kaulushaikara *Botaurus stellaris*,
 1 pari, huuteli Matalassa 18.4. alkaen kesäkuulle. Ensimmäinen havainto Matalasta on 1994 ja esiintyminen on ollut säännöllistä vuodesta 2000 alkaen. Salmenuitista havaintoja on 1965, 1972, 1992 ja 2001.

Kyhmyjoutsen *Cygnus olor*,

3 paria. Ensihavainto järveltä on 8.5.1976, pari Salmenuitissa. Vuonna 1993 ilmaantui vakiopari, joka pesi Karjalohjan puolella Paloniemessä vuonna 1997. Tämän jälkeen laji pesi samalla alueella vuoteen 2002, mutta muutti Isoosaaren toiselle puolelle Sammattiin vuonna 2003, jossa pesi myös 2004. Toinen pari liikkui Jusalanlahden vesillä kihlaparina 1997 ja aloitti pesinnän Salmenuitin sillan pielessä 1998 ja pesi edelleen 2004. Kolmas pari havaittiin kihlaparina Sallitussa 2003 ja vuonna 2004 se jo pesi Karnapajanlahden perukassa ruoikon kätköissä. Pesivien lintujen lisäksi nähtiin laskennoissa 15.5. esiäikuisen ja 20.5. vanha lintu järven luusuassa.

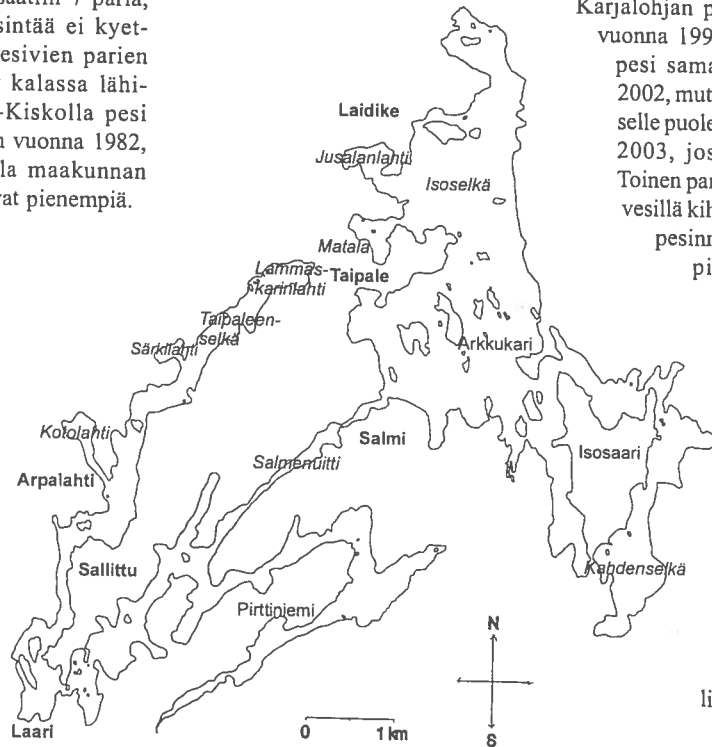
Laulujoutsen *Cygnus cygnus*,
 2 paria. Kihlaparien esiintymisen alueella 1990-luvun puolivälin jälkeen ennakoitiin pesintää, joka sitten 1998 tapahtuikin Kotolahdessa, jossa joutsen pesii edelleen. Toinen pari alkoi pesiä Jusalanlahdella 2000 ja pesi edelleen 2004. Pesivien joutsenten lisäksi oleskeli toukokuussa 2004 Isollaselällä kolme 2kv lintua ja kesä-heinäkuussa Salmenuitissa kaksi kihlaparia (3-4kv) ja yksi 3-4kv yksilö.

Laulujoutsen

***Cygnus cygnus*,**
 2 paria. Kihlaparien esiintymisen alueella 1990-luvun puolivälin jälkeen ennakoitiin pesintää, joka sitten 1998 tapahtuikin Kotolahdessa, jossa joutsen pesii edelleen. Toinen pari alkoi pesiä Jusalanlahdella 2000 ja pesi edelleen 2004. Pesivien joutsenten lisäksi oleskeli toukokuussa 2004 Isollaselällä kolme 2kv lintua ja kesä-heinäkuussa Salmenuitissa kaksi kihlaparia (3-4kv) ja yksi 3-4kv yksilö.

Kanadanhanhi *Branta canadensis*,
 10 pesivää paria ja viisi kihlaparia. Kaikki parit pesivät yksittäin pienillä saarilla. Ensimmäinen pari

ENÄJÄRVI

Sen sijaan tiheyden suhteen Pyhäjärven alhaista lukua selittänee se, että avoin järvenselkä on härkälinnulle liian kaukana pesältä. Sen sijaan laji

Taulukko 1. Härkälintu (*Podiceps griseigena*)

	Paria/km ²	Paria/rantakm
Enäjärvi	6,1	0,8
Pyhäjärvi	0,7	1,2
Koskeljärvi	2,6	0,8
Otajärvi	6,7	1,8

Kaulushaikara (*Botaurus stellaris*) on huudellut Enäjärven maisemissa. Mikko Oivukka, Espanja, Huelva Dónaja, 5.2.2005.

tavattiin 1982 Salmenuitissa ja 1988 Lammaskarinlahdella oli jo viisi paria. 1990-luvulla kanta ei enää kasvanut ja tämän jälkeen kanta on ilmeisesti vähentynyt viime vuosina.

Haapana *Anas penelope*, 13 paria, jotka kaikki ruohostoisilla lahdilla. Kanta lienee pysynyt vakaana, joskaan vanhoja lukumäärätietoja ei ole.

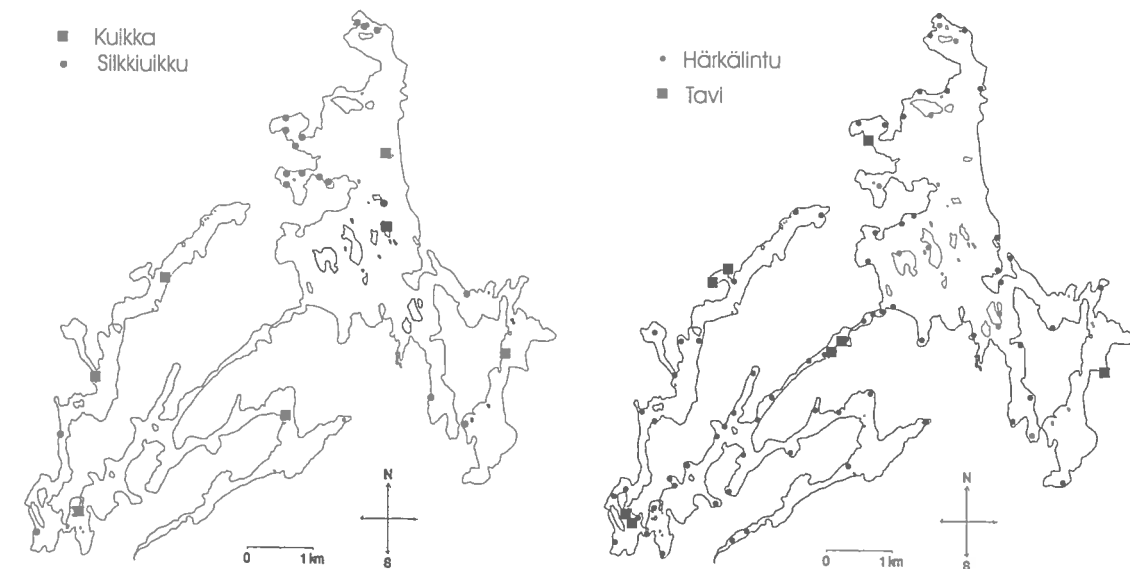
Tavi *Anas crecca*, 8 paria. Osa pareista jää varmasti veneellä tapahtuvassa laskennassa havaitsematta, sillä laji viihtyy pikkuojissa ja lammikoissa. Pesivien parien suuruusluokka on kuitenkin oikea. Kannanmuutoksista ei ole tietoa.

Sinisorsa *Anas platyrhynchos*, 42 paria. Pyhäjärvellä pesi vuonna 1998 56 ja Koskeljärvellä 2002 67 paria.

Tukkasotka *Aythya fuligula*, 9 paria laskennassa. Sotkien laskennan perusongelmaa - koirasennemistöä - ei ollut: havaitsimme vain pareja. Ainakin pääosa pesii saarilla. Laskennan jälkeen oli Ykspuisella eli Arkkukarilla 30.6.2004 ehkä jopa kymmenkunta pesää. Nämä lienevät kuitenkin laskennassa tavattuja pareja. Tukkasotka on vähentynyt, sillä aiemmin laji on pesinyt myös Ala-Enäjärven luodoilla. Tämä liittyy naurulokkien häviämiseen ja kalatirojen vähenemiseen. Sen sijaan Isoselällä kanta on säilynyt paremmin,

vaikka laji on täälläkin vähentynyt. Esimerkiksi 28.5.1992 tavattiin Isonselän kierroksella 17-18 paria.

Telkkä *Bucephala clangula*, 105 paria, on järven runsain vesilintu. Rantaviivaa kohti laskettuna tämä on kuitenkin vain kolmannes Pyhäjärven telkkämäärästä, joka 1998 oli 364 paria järven 96 rantakilometrillä. Telkkä kykenee, toisin kuin härkälintu ja puolisukeltaajat, hyödyntämään suurinta osaa matalan Pyhäjärven pinta-alasta, mikä selittää eroa järvien telkkämäärissä. Enäjärvi on myös huomattavilta osin kapea, lähes jokimainen, jolloin voi tulla jonkinlainen "ahtausefekti" rajoittamaan kanta. Telkän vähälukuisuus

Kuikan (*Gavia arctica*), **silkkiuikun** (*Podiceps cristatus*), **härkälinnun** (*P. griseigena*) ja **tavin** (*Anas crecca*) vuoden 2004 pesimäpaikat.

Taulukko 2. Telkkä (*Bucephala clangula*)

	Paria/km ²	Paria/rantakm
Enäjärvi	8,3	1,1
Pyhäjärvi	2,4	3,8
Iso-Kisko	0,9	0,2
Koskeljärvi	6,8	2,2
Otajärvi	8,1	2,1

karulla Iso-Kiskolla vuonna 1982 joitui – ainakin osittain – vähäisestä

asutuksesta, joka vaikuttaa pönttöjen lukumäärään. Iso-Kiskon nykytilanetta emme tiedä. (Ks. taulukko 2.)

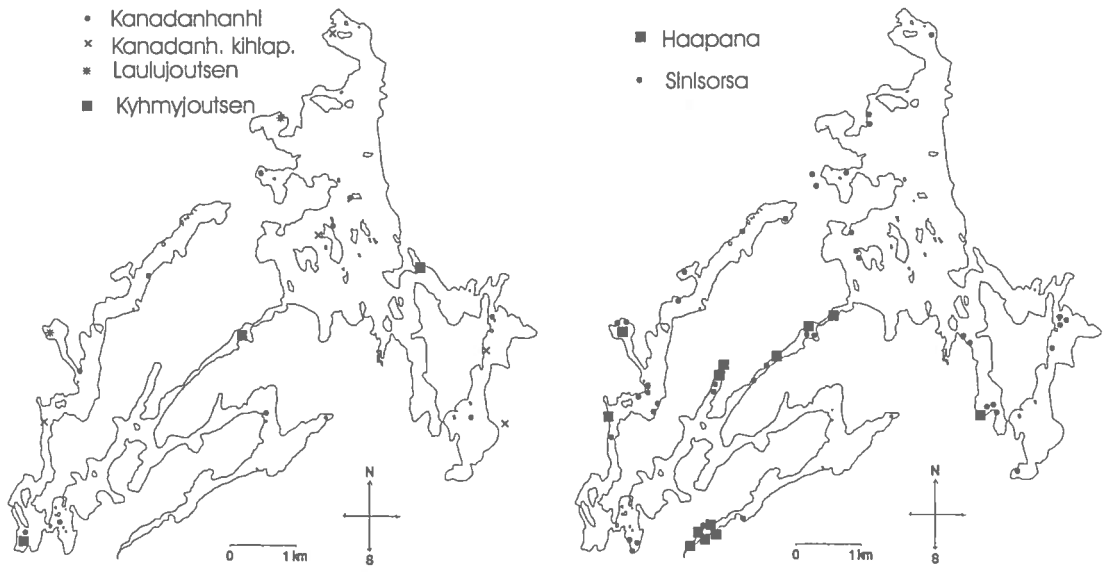
Tukkakoskelo Mergus serrator; 5 paria. Kaikki parit Isoselällä. Aiemmilta vuosilta havaintoja on myös Ala-Enäjärveltä, kuten pesälöyötö 1997 Vesikarinsaareltä. Laji on merkittävästi runsaampi Pyhäjärvellä, jossa pesi 65-156 paria vuosina

1983-1998. Varsinais-Suomen järvillä laji on harvinainen ja sitä tiedetään pesivän vain Iso-Kiskolla, Laitilan Vallijärvellä, Pyhäjärven Enäjärvellä, Uudenkaupungin Isojärvellä sekä Yläneen Elijärvellä ja Iso-Valasjärvellä.

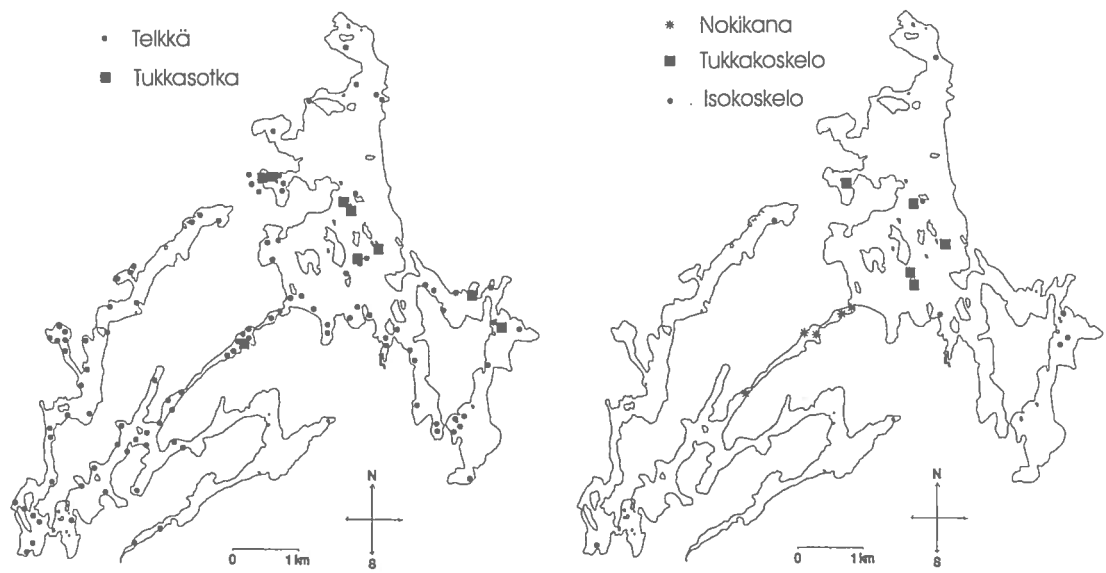
Isokoskelo Mergus merganser; 8 paria. Kannanmuutoksista ei ole tarkkoja tietoja, mutta Ala-Enäjärvellä laji on aiemmin ollut runsaampi.

ielva Dönaja,
n vähenty-
92 tavattiin
7-18 paria.

ila,
uin vesilintu.
una tämä on
: Pyhäjärven
1998 oli 364
ilometrillä.
n härkälintu
dynt iän
Pyhäjärven
tännee eroa
i. Enäjärvi
osin kapea,
in voi tulla
"ti" rajoitta-
älukuisuus

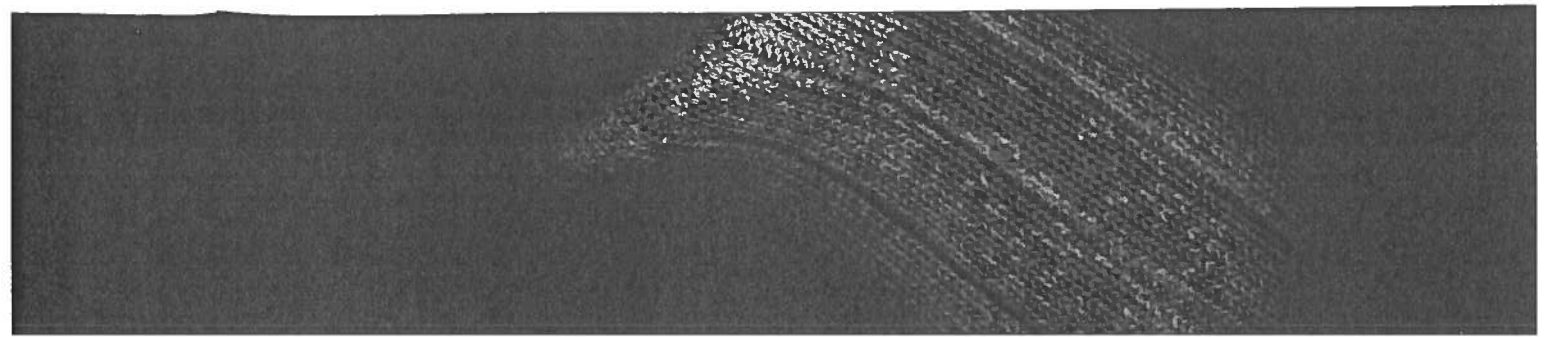

Yllä: Kanadanhanhen (Branta canadensis), laulujoutsenen (Cygnus cygnus), kyhmyjoutsenen (C. olor), haapanan (Anas penelope) ja sinisorsan (A. platyrhynchos) pesimäpaikat vuonna 2004.

Telkän (Bucephala clangula), tukkasotkan (Aythya fuligula), nokikanan (Fulica atra), tukkakoskelon (Mergus serrator) ja isokoskelon (M. merganser) pesimäpaikat vuonna 2004.

vuoden
36(1) • 2005

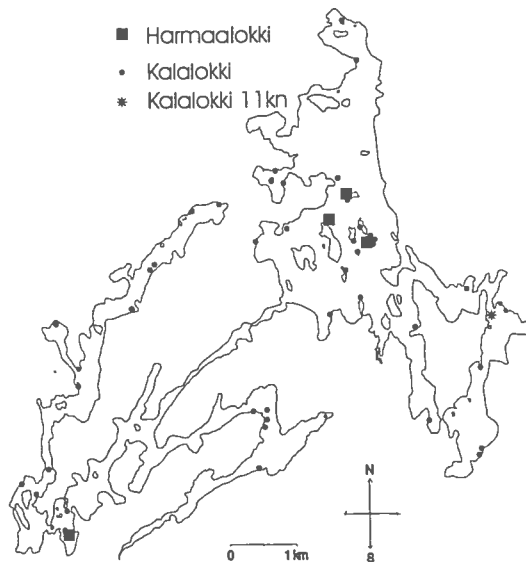
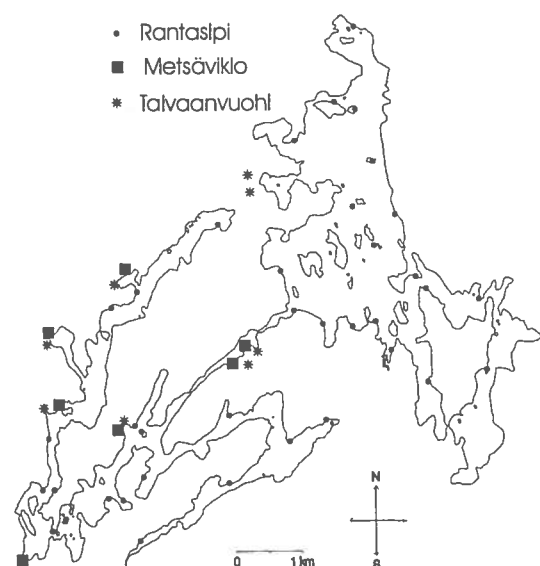

muissa osien pesimävuodelta 1 Kanta kas pesi Arpal rinlahdella on kasvun paria, 197-1992 30-3

Harmaalokki 4 paria. Kirra luodoilla. Isollasel alkupuolel paria. Ala laji pesi v jo 1990-l myös 200 neljä pari ym. (200 kia laink

Kalatiira 20 paria kolonia ja pikk paria), 1 nassa. A aiemmin vaihte

Västärä 30 paria

Rantasipin (*Actitis hypoleucos*), metsäviklon (*Tringa ochropus*), taivaanvuohen (*Gallinago gallinago*), harmaalokin (*Larus argentatus*) ja kalalokin (*L. canus*) pesinnät vuonna 2004.

Myös isokoskeloja on Pyhäjärvellä enemmän, sillä 1998 järvellä laskettiin 52 paria. Koskeloiden runsaus Pyhäjärvellä perustuu järven suurempaan kalakantaan ja pinta-alaan. Laji on maakunnassa jonkin verran tukkakoskeloa runsaampi sisämaapesijä.

Ruskosuohaukka *Circus aeruginosus*, 1 pari. Ensimmäinen pesimähavainto on vuodelta 1980 Matalasta, jossa on pesinyt tämän jälkeenkin. Nyt tavattiin laskennassa kesäkuun alussa vanha koiras viereisellä Jusalanlahdella.

Kalasääski *Pandion haliaetus*, 2 paria. Molemmat parit pesivät Isoselän saarilla, toinen Suomusjärven, toinen Sammatin puolella. Lähialueella saattaa pesiä kolmaskin pari.

Nuolihaukka *Falco subbuteo*. 5 paria järven Suomusjärven puoleisilla rannoilla. Muualta ei tietoja.

Luhtakana *Rallus aquaticus*, 2 paria, huuteli Matalassa 4.6. ja Jusalanlahdella 9.6. Vuonna 1965 Matalassa kaksi koirasta ja tämän jälkeen havaintoja epäsäännöllisesti kuutena vuotena parhailta ruokkorannoilta.

Nokikana *Fulica atra*, 5 paria. Lajia tavataan vain Salmenui-

tissa ja kanta on ollut varsin vakaa.

Kurki *Grus grus*.

Laskentamme ei tavoittanut järven kurkia. HH:n ja MH:n viime vuosien retkeilyjen pohjalta järven rannoilla pesii 6 paria. Kanta on voimistunut 1980-luvulta.

Taivaanvuohi *Gallinago gallinago*, 9 paria. Kaikkia taivaanvuohia ei varmaankaan havaittu, mutta sopivia luhtiakin on järvellä melko vähän.

Metsävikko *Tringa ochropus*, 7 paria. Laskentamenetelmä ei tavoita lajia kuin satunnaisesti, joten parimäärä lienee todellisuudessa vieläkin suurempi.

Rantasipi *Actitis hypoleucos*, 37 paria, josta saadaan 0,4 paria rantakilometriä kohden. Kanta lienee jonkin verran suurempi. Laskentamenetelmä ei tavoita kaikkia sipejä, toisen laskennan aikaan oli haudonta käynnissä ja haudontavapaalla olevat puoliset viettivät varsin hiljaista ja piileskelevää elämää. Linkola (2003) arvioi löytäneensä kertalaskennalla noin puolet pareista Vanajavedellä. Pyhäjärvellä sipejä oli suunnilleen saman verran vuonna 1998 eli 30 paria ja 0,3 paria rantakilometrillä.

Iso-Kiskon tiheys vuodelta 1982 0,5 on vielä samaa luokkaa, mutta Koskeljärven 1,0 ja Otajärven 1,9 tiheydet ovat selvästi korkeammat.

Pikkulokki *Larus minutus*.

Varoitteleva pari 30.6. Isoselän luodoilla (Haisukari-Kaksonen), viittaa vahvasti pesintään. Aiemmin on nähty vain muuttavia lintuja toukokuun alkupuolella.

Kalalokki *Larus canus*,

54 paria, pesii yksittäispareina eri puolilla järveä. Sammatista löytyi vierekkäisiltä luodoilta kahdeksan ja kolmen parin koloniat. Pesistä suurin osa oli tyyppilliseen tapaan pikkuluodolla, isolla rantakivellä, vesikivellä tai saaren rantakalliolla (39 kpl). Poikkeavat pesäpaikat olivat: laituri 3, rakennuksen katto 2, mänty 2, kelluva vesikasvillisuus 2, veteen pystytetyn telkänpöntön katto 1. Kolmen parin pesää ei löydetty ja kahden arvioitiin tuhoutuneen, minkä lisäksi toinen vesikasvien varassa oleva pesä tuhoutui toisen laskennan aikana nousseen navakan tuulen takia. Kalalokki on runsastunut järvellä huomattavasti. Kalalokin yleistymisen on tapahtunut 1970-luvulta alkaen. Sitä ennen se oli vähälukuinen Isoselän luotopesijä, jota näki vain partioimassa järven

muissa osissa. Lajista on ensimmäinen pesimätieto Ala-Enäjärveltä vasta vuodelta 1970, jolloin pesi 2 paria. Kanta kasvoi nopeasti ja vuonna 1980 pesi Arpalahdenselällä - Lammaskarinalahdella 9 paria. Isonselän kanta on kasvanut myös nopeasti: 1973 5-6 paria, 1974 10 paria, 1991 lähes 20 ja 1992 30-35 paria.

Harmaalokki *Larus argentatus*,

4 paria. Yksi pari pesi Ala-Enäjärven Kirrasaarella ja muut Isonselän luodoilla. Harmaalokki on pesinyt Isollaselällä ainakin 1970-luvun alkupuolelta, esimerkiksi 1974 1-2 paria. Ala-Enäjärven Taipaleenselällä laji pesi vuonna 1985. Kanta on ollut jo 1990-luvulla nykyisen suuruinen ja myös 2003 pesi tämän vuoden tapaan neljä paria. Lehikoinen ja Gustafsson ym. (2003) eivät mainitse harmaalokkia lainkaan pesivänä Enäjärveltä.

Kalatiira *Sterna hirundo*,

20 paria. Neljä yksittäisparia ja koloniat Arkkukarilla (12 paria) ja pikkukarilla Vähäpyölyssä (4 paria), molemmat Sammatin kunnassa. Ala-Enäjärvellä on pesinyt aiemmin 5-7 paria vuosittuhannen vaihteeseen asti, nyt vain kaksi paria.

Västäräkki *Motacilla alba*,

30 paria, josta tulee 0,3 paria ranta-

tilometriä kohden. Laskentamenetelmä ei tavoita kaikkia pareja. Leinosen (1980) mukaan Keurusselällä pesi tarkan selvityksen mukaan 0,8 paria ranta-kilometriä kohti.

Satakieli

Luscinia luscinia, 25 paria. Ensimmäinen satakieli tavattiin Sallitussa 1955. Seuraava havainto on vuodelta 1964, jonka jälkeen laji runsastui vähitellen ja yleistyi 1970-luvun lopussa. Todellinen parimäärä on varmaankin esittämäämme suurempi.

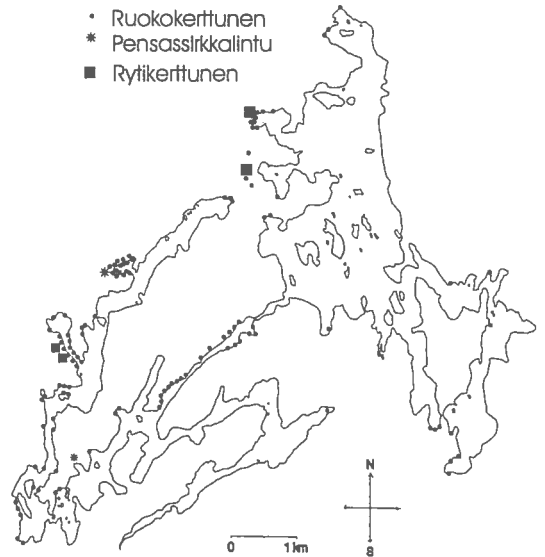
Pensastasku

Saxicola rubetra, 3 paria. Laji on vähentynyt, mutta laskentatietoja ei ole olemassa.

Pensassirkkalintu *Locustella naevia*,

4.6. lauloi Särkilahdella ja 23.6.

- Ruokokerttunen
- * Pensassirkkalintu
- Rytikerттunen

Ruokokerttusen (*Acrocephalus schoenobaenus*), pensassirkkalinnun (*Locustella naevia*) ja rytikerттusen (*A. scirpaceus*) pesinnät Enäjärvellä v. 2004.

alkaen Sallitussa. Laji on vähälukuinen, sillä se on tavattu vain vuosina 1967, 1974 sekä lisäksi 1987-2000 seitsemän kertaa.

Ruokokerttunen *Acrocephalus schoenobaenus*,

111 paria. Toinen laskenta osui juuri lajin parhaaseen laulu aikaan. Lintu-

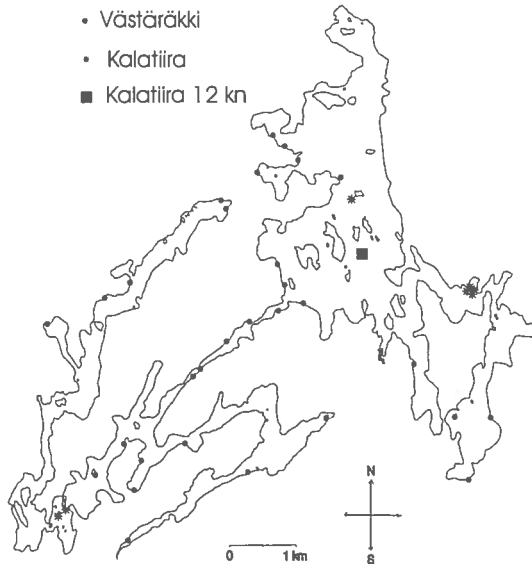

vuodelta 1982 luok... mutta Otajärven 1,9 ti korkeammat.

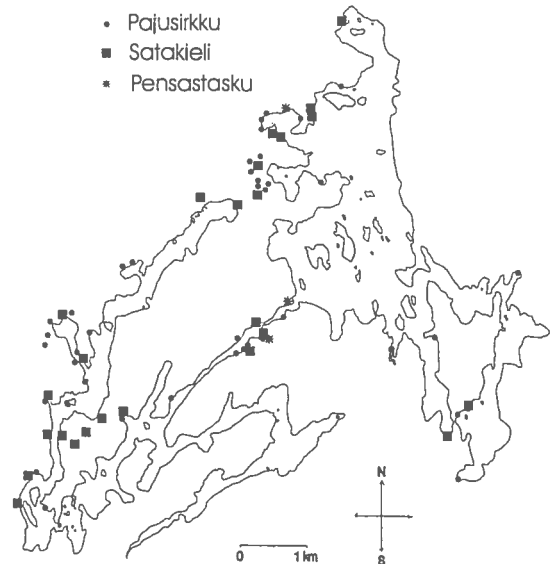
utus. 30.6. Isonse-sukari-Kakso-sti pesintään. vain muuttan alkupuolella.

s, täispareina eri matista löytyi ta kahdeksan ja . Pesistä suurin paan pikkuluo-:llä, vesikivellä .olla (39 kpl). olivat: laituria 3, räntä 2. kelluva teen ytetyn Kolmen parin liden arvioitiin säksi toinen ve-a pesä tuhoutui ana nousseen . Kalalokki on huomattavasti. n on tapahtunut itä ennen se oli n luotopesijä, imassa järven

- Västäräkki
- Kalatiira
- Kalatiira 12 kn

- Pajusirkku
- Satakieli
- * Pensastasku

Västäräkin (*Motacilla alba*), kalatiiran (*Sterna hirundo*), pajusirkkun (*Emberiza schoeniclus*), satakielen (*Luscinia luscinia*) ja pensastaskun (*Saxicola rubetra*) pesinnät Enäjärvellä 2004.

Enäjärven Arkkukari kuvan keskellä, kuvattu Salmensillalta. Heikki Halttunen.

järvenä tunnetulla läheisellä Omenajärvellä pesi noin 100 paria 2001 (Lindroos 2002). Vaikka laji esiintyy tiheimmillään lintujärvillä, niin sen sisämaan kannasta pesii suuri osa muilla kuin varsinaisilla lintuvesillä.

Rytikerttunen

Acrocephalus scirpaceus,

4 paria, Matalassa ja Jusalanlahdella sekä 2 paria Kotolahden suulla. Rytikerttuset saapuivat vuonna 2004 myöhään järvelle, joten laskennasta saattaa puuttua joitakin pareja. Viime vuosien havainnot viittaavat järvellä pesivän noin 10 paria. Ensimmäinen havainto rytikerttusesta on 9.6.1963 Salmenuitista. Tämän jälkeen laji tavattiin vasta vuonna 1974, jolloin järvellä lauloi viisi koirasta. Seuraavat havainnot ovat vuosilta 1988 ja 1990, jonka jälkeen esiintyminen vakiintui nykyisen kaltaiseksi.

Viitakerttunen

Acrocephalus dumetorum.

Sallitun Aittasaressa 16.6. laulava koiras. Viitakerttusesta on Suomusjärven puolelta yhteensä 18 havaintoa, ensimmäisen ollessa 9.6.1971 ja seuraavien vuosilta 1974 ja 1985.

Pajusirkku Emberiza schoeniclus,

42 paria, on ruokoiden ja pajukoiden

tyyppilaji. Paras laulukausi saattoi olla ohi toisen laskentakierroksen aikaan.

Enäjärven ja rantametsien muut linnut

Kaakkuri Gavia stellata

ei pesi järvellä, mutta keväällä ja kesällä tavataan säännöllisesti lähilampien lintuja kalassa järvellä. Lähilammilla pesii kymmenkunta kaakkuriparia.

Mustakurkku-uikku Podiceps auritus

on kadonnut kokonaan. Lajista on tiedossa havaintoja Salmenuitista, Matalasta ja Särkilahdesta vuosilta 1959-1967, enimmillään neljä paria 1962.

Harmaahaikara Ardea cinerea.

Vuonna 2004 havaittiin laji pesimäaikana kolmasti Laarissa ja kerran Salmenuitissa. Pesinnästä ei ole varmaa tietoa. Lajia on näkynyt 1980-luvun alusta syksyisin ja vuodesta 1992 alkaen lähes vuosittain myös keväisin.

Tundranhanhi Anser albifrons.

3.10.2004 suuren hanhimuuton yhteydessä laskettiin 1200 muuttavaa.

Valkoposkihanhi Branta leucopsis.

25.6. muutti noin 20 lintua pohjoiseen Sallitussa. Syksyllä muutti 2.10. 60 ja

3.10. 560 yksilöä. Lajin kotiutuminen Enäjärvelle on mahdollista.

Heinätaivi Anas querquedula

on havaittu järvellä kahdesti: 7.6.1965 koiras Sallitussa ja 30.5.1983 pari Kotolahdessa.

Jouhisorsa Anas acuta.

Ainoa kesähavainto on 22.5.1966 koiras Kotolahdessa.

Harmaasorsa Anas strepera.

Yksi havainto: 25.-27.6.2003 yksi yksilö Särkilahden-Kotolahden alueella.

Lapasorsa Anas clypeata.

Yllättävää kyllä, lajista on vain yksi havainto, pari Salmenuitissa 22.4.1962.

Punasotka Aythya ferina

on pesinyt järvellä aiemmin, mutta ei kuulunut enää vuonna 2004 pesimälinnustoon. Laji on vähentynyt myös muuttoaikoina. Esimerkiksi 1963 havaittiin 19.5. alueella Salmenuitti-Matala-Jusalanlahti yhteensä 19 koirasta ja 8 naarasta sekä 12.5.1974 koko järven kierroksella vähintään 15 koirasta ja 8 naarasta. Punasotka on vähentynyt ilmeisesti ennen 1990-lukua, sillä Isonselän kierroksella 1991 vain yksi pari ja 1992 kaksi paria. Viimeinen pesimähavainto on

vuodelta 2

Tuulihaukka
lensi 21.5
Sammattis-
toja on vu
Tämänvu
on pitkän
simmäine

Liejukana (C
on hava:
ti: 15.5.
itissa ja 20

Ruisräikkä
on tavattu
taa: 1966
1997 Arp
lolla ja 20

Luhthaiitti
ei kuulu j
lajistoon.
vainto on
tämän jäl
kuultu 19
seuraavasti:
sin havaint

Töyhtöhypp
Vanellus va
pesii joille
muttei varsi
ilmaantui i
luvulla ja k
laan yli 10
vuosina läl

Isokuovi Ni
ei pesi jär
Salmenui
tiin lähipe
Vielä 197
pesi yli 1

Liro Tringa
20.5. nähty
ainut hava
uuttajista.
tokahlaaji

Naurulokki
ei pesinyt
Laskennoi
2kv yksilö
jin pesinnä
jolloin noin
itissa. Vuc

vuodelta 2000 Salmenuitista.

Tuulihaukka Falco tinnunculus lensi 21.5. Pitkäniemen yli Salmatissa. Pesimähavain-
toja on vuosilta 1958-1962. Tämänvuotinen havainto on pitkän tauon jälkeen ensimmäinen pesimäaikana.

Liejukana Gallinula chloropus on havaittu kahdes-
ti: 15.5.1965 Salmenuitissa ja 20.5.1973 Matalassa.

Ruisräikkä Crex crex on tavattu vain neljä kertaa: 1966 Matalassa, 1994 ja 1997 Arpalahden rantapel-
lolla ja 2001 Kotolahdessa.

Luhthauhti Porzana porzana ei kuulu järven vakituiseen lajistoon. Ensimmäinen havainto on vuodelta 1959, ja tämän jälkeen huiteja on kuultu 1960-1990 -luvuilla seuraavasti: 3, 7, 12 ja 3. Viimeisin havainto on vuodelta 2001.

Töyhtöhyppä Vanellus vanellus pesii joillakin rantapelloilla, muttei varsinaisesti järvellä. Laji ilmaantui rantapelloille 1960-luvulla ja kanta oli parhaimmillaan yli 10 paria, mutta on viime vuosina lähes hävinnyt.

Isokuovi Numenius arquata ei pesi järvellä. 21.5. lensi 1 yks. Salmenuitin yli. Lintu havaittiin lähipellolla myöhemminkin. Vielä 1970-80 -luvuilla kuveja pesi yli 10 paria rantapelloilla.

Liro Tringa glareola. 20.5. nähty neljän linnun parvi oli ainut havainto lepäilevistä läpim-
uuttajista. Järvellä ei ole muutokahlaajille soveltuvia alueita.

Naurulokki Larus ridibundus ei pesinyt vuonna 2004 järvellä. Laskennoissa tavattiin 21.5. yksi 2kv yksilö. Ensimmäiset tiedot lajin pesinnästä ovat vuodelta 1960, jolloin noin 10 paria pesi Salmenuitissa. Vuosina 1961-62 havaittiin

Taulukko 3. Enäjärven pesimälinnusto v. 2004

Laji	Laskennoissa havaittu parimäärä				"Lisätiedoilla täydennetty parimäärä"	"Löydetty pesiä"
	Suomusjarvi	Sammatti	Ka'aloheja	Yhteensä		
Kuikka	3	3	1	7	7	3
Silkkikuikka	11	5	2	18	18	4
Härkälintu	52	14	11	77	77	19
Kaulushaikara	1	0	0	1	1	
Kyhmyjoutsen	2	1	0	3	3	
Laulujuoutsen	2	0	0	2	2	2
Nadanhanhi	7	2	1	10	10	4
Haapana	7	0	0	13	13	
Jävi	7	1	0	8	8	
Sinisorsa	26	5	11	42	42	
Tukkasotka	5	4	0	9	9	
Teikki	70	13	22	105	105	
Isokoskelo	3	4	1	8	8	
Tukkakoskelo	2	1	2	5	5	
Ruskojuohaukka	1	0	0	1	1	
Nuolihaukka	0	0	0	0	5	1
Kalasaaski	1	1	0	2	2	2
Luhlakana	1	0	0	1	2	
Nokkana	5	0	0	5	5	
Kurki	0	0	0	0	6	
Jäiivaanvuohi	5	0	1	6	9	
Metsäviklo	3	0	0	3	7	
Rantasipi	21	8	8	37	37	
Pikkulokki	0	0	0	0	1	
Kalalokki	23	25	6	54	54	49
Härmäalokki	2	1	1	4	4	3
Kalatiira	1	16	3	20	20	17
Västäräkki	19	2	9	30	30	
Satakieli	17	0	2	19	25	3
Pensastasku	2	0	0	2	3	
Pensassirkkalintu	1	0	0	1	2	
Ruokokerttunen	101	3	7	111	111	
Rytkerttunen	2	0	0	2	4	
Pajusirkku	31	4	2	37	42	

2-5 paria Matalassa ja tauon jälkeen 1970 Aittasaarella 40 ja 1971 yli 50 pesää. Tämän jälkeen kolonia siirtyi pesimään Kotolahteen, jossa pesi epäsäännöllisesti: 1974 (1 pari), 1984-1988 (6-10 paria) ja 1991 (1 pari). Sen jälkeen ei pesintöjä, kunnes vuonna 2003 Arkkukarilla 20-30 paria.

Selkälokki Larus fuscus Laskennoissa nähtiin muutama yksinäinen vanha lintu, mutta mitään pesintään viittaavaa ei havaittu. Laji on pesinyt järvellä ainakin jo 1950-luvulla. Pesimäkanta on ollut 2-3 paria 1990-luvun puoliväliin saakka. Selkälokki on pesinyt lähinnä Isonselän luodoilla, mutta pesimätietoja on myös Arpalahdentalta (1979) ja Lammaskarinlahdelta (1993-1994). Tämän jälkeen

on tietoja vain yhden parin pesinnästä Isollaselällä. Muutaman kerran on lintuja näkynyt yllättävän paljon, kuten 8.6.1983 10 yksilöä vastaniitetyllä heinäpellolla, 19.6.1987 17 yksilöä uimassa ja 15.6.1989 6 yksilöä jälleen heinäpellolla, kaikki Sallitussa.

Merilokki Larus marinus Laskennoissa nähtiin 1-2 esiaikuista lintua (4-5kv). Kesällä 30.6. näkyi 3-4 kv yksilö. Laji ei ole pesinyt järvellä, vaikka sitä tavataan nykyään säännöllisesti. Ensimmäinen havainto lajista on 26.4.1987, jolloin Salmenuitissa oli 2 vanhaa yksilöä. Tämän jälkeen havaintoja on vuosilta 1987, 1994-95 ja vuodesta 2002 lähtien vuosittain. Havainnot ovat väliltä 21.4.-30.6., minkä lisäksi merilokki on tavattu lokakuussa 2003 ja 2004.

tiuti... en a.

ula kahdes- Sallitussa olahdessa.

into on olahdessa.

era. 003 yksi yk- den alueella.

vain yksi ha- a 22.4.1962.

mir... tta a 2004 pes- vähentynyt Esimerkiksi ella Salmenu- yhteensä 19 ä 12.5.1974 a vähintään 1. Punasotka ennen 1990- kierroksella 1992 kaksi havainto on

Karjalohjan Puujärvellä merilokki pesi ensi kertaa v. 2003 ja myös 2004.

Räyskä *Sterna caspia*

oli kesäkiertelijänä 1980-luvun puoliväliin säännöllinen vieras järvellä. Havaintoja on tehty seuraavasti: 1957-59 7, 1960-luku 7, 1970-luku 6 ja 1980-luku 3 havaintoa. Myös kerralla havaitut yksilömäärät ovat pienentyneet samassa suhteessa. Lajia tavattiin 7.6.-22.8. välisenä aikana. Viimeinen räyskä on nähty 5.8.1987, jolloin havaittiin 1 vanha yksilö.

Harmaapäätikka *Picus canus*. Suomensjärvellä havaittiin Sallittu-Arpalahdi-Salmi-Laidike alueella neljä paria. Lisäksi 21.5. Matalassa ja Laidikkeen Puiretinmäessä yksi lintu.

Valkoselkätikka

Dendrocopus leucotos.

Lajista on järven rantametsistä monta havaintoa: Sallitussa 1.-3.3.1959 koiras ja 4.6.1961 naaras, 6.8.1962 koiras Pirttiniemessä, Sallitussa 3.7.1966 nuori, 6.7.1968 koiras, 19.7.1974 naaras, 23.-30.5.1976 koiras. Vielä vuodelta 1977 on pesimähavainto Sallitusta ja 29.-30.6.1979 koloa hakkaavasta koirasta. Lisäksi on havainto Isosaaresta pariskunnasta (Rolf Oinonen). Havainnot viittaavat aiempaan vakituisen kantaan rantametsissä.

Pikkutikka *Dendrocopus minor*. Viisi reviiä Sallitussa vuonna 2004.

Keltävästäräkki *Motacilla flava*. Laskennoissa havaittiin vain yksi ylilentävä yksilö. Laji ei pesi enää järven rannoilla tai rantapelloilla. Viimeinen pesivä pari on tavattu vuonna 1966.

Viitasirkkalintu *Locustella fluviatilis*. Lajista on viisi havaintoa: 6.7.1980 Kotolahti, 9.6.1999 Särkilahti ja 11.6.1999 Laari, 2.6.2000 Särkilahti sekä 5.7.2000 Kotolahti. Näistä ovat Kotolahden linnut käyttäytyneet pesintään viittaavasti.

Rastaskerttunen

Acrocephalus arundinaceus.

Lajia ei tavattu laskennoissa. Rastaskerttunen lauloi järvellä ensimmäisen kerran vuonna 1972

Matalassa. Sen jälkeen havaintoja on vuosilta 1987, 1992, 1995, 1996 (2 yksilöä), 1998 ja 2001 (2 yksilöä).

Luhtakerttusta

Acrocephalus palustris

ei havaittu lainkaan vuonna 2004. Lajista on vuodesta 1981 alkaen yhteensä 17 havaintoa järven välitörmästä tuntumasta, ei kuitenkaan vuosittain. Ainoa varmistettu pesintä on Sallitusta vuodelta 1995.

Idänuunilintu

Phylloscopus trochiloides.

Lajista on kolme havaintoa, kaikki Sallitun niemeltä ja kesäkuun puolivälistä vuosilta 1977, 1982 ja 1986.

Kultarinta *Hippolais icterina*

on vakituinen rantametsien pesimälaji. Kultarinta on alueella ranta-koivikoiden lintu, jonka määrä vaihtelee voimakkaasti loppukevään lämpötilojen mukaan. Vuonna 2004 laji oli Halttusten pääretkeilyalueella vähissä ja tavattiin vain kahdella reviiressä, kun parhaimpina vuosina on ollut kymmenenkin reviiä.

Pikkusiepostia *Ficedula parva*

on havaintoja rantametsissä laulavista koiraista vuosilta 1981, 1984, 1991, 1995, 2001 ja 2003. Näiden lisäksi on tiedossa muutamia havaintoja Karjalohjalta (Rolf Oinonen).

Pyrstöttäinen *Aegithalos caudatus*. Vuonna 2004 havaittiin Sallittu-Arpalahden-Laidikkeen rantametsissä 6 paria. Laji pesii vakituisesti järven rantametsissä ja -pajukoissa. Esiintyminen on ollut joitakin vuosia lukuun ottamatta samanaista 1960-luvun alusta saakka.

Kuhankeitäjä *Oriolus oriolus*. Ensi havainto on 3.6.1958 parista ja sen jälkeen on 15 havaintoa Suomensjärven puolelta 1960-90 luvulta (1,5,4,4). Viimeisin kuhankeitäjä on havaittu 3.6.1998. Lisäksi Rolf Oinosella on muutama havainto ainakin Isoselän Ossasaaresta.

Kirjallisuus

Erkkilä, H. 2004: Näytteet kertovat. – Teoksessa Kylänpää, L. (toim.): Elävä Enäjärvi.

Enäjärven suojeluyhdistys, s. 24-27. Halttunen, H. 1999: Enäjärven alueen linnusto. – Teoksessa Paasivirta, L. (toim.): Enäjärvi. Enäjärven suojeluyhdistys ry, s. 20-21.

Halttunen, H., Halttunen, M., Helske, J. & Helske, T. 1963: Lintuhavaintoja Karjalohjan, Kiikalan ja Suomensjärven pitäjistä vv. 1958-1963. – Ornis Fennica 40:140-141.

Halttunen, M. 1973: Lintuhavaintoja Karjalohjan, Kiikalan, Nummen ja Suomensjärven kunnista 1963-73. – Lintumies 8 (3): 23-25.

Halttunen, M. 2004: Linnusto muuttuu. – Teoksessa Kylänpää, L. (toim.): Elävä Enäjärvi. Enäjärven suojeluyhdistys, s. 16-21.

Karhumäki, J. & Vienonen, A. 1984: Kiskonjoella pesii etelän vesilintukirjo. – Teoksessa Kalliomäkien katveessa. Salon seudun luonnonsuojeluyhdistys 1984, s. 49-57.

Kauppinen, J., Koskimies, P. & Väisänen, R.A. 1986: Vesilintujen kiertolaskentaohjeet. – Linnuston seurannan havainnointiohjeet. Helsingin yliopiston eläinmuseo, s. 42-45.

Lampolahti, J. 1999: Säkylän Pyhäjärven linnustaselvitys 1998. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen moniste 5/99. 36 s.

Lehikoinen, E., Gustafsson, E., Aalto, T., Alho, P., Klemola, H., Laine, J., Normaja, J., Numminen, T. ja Rainio, K. 2003: Varsinais-Suomen Linnut. Turun lintutieteellinen yhdistys r.y. Turku.

Leino, T. 2004: Enäjärven muuttuva linnusto. – Ykkössanommat 15.7.2004.

Leinonen, M. 1980: Västäräkistä vähäsen. – Kirjayhtymä. Helsinki.

Lindroos, R. 2002: Omenajärven linnustaselvitys 2001. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen moniste 6/2002. 33 s.

Lindroos, R. & Matikainen, J. 2003: Otajärven linnustaselvitys 2002. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen moniste 2/2003. 42 s.

Linkola, P. 2003: Lintujen havainnointi suurilla sisävesillä. – Linnut-vuosikirja 2002: 138-144.

Matikainen, J. & Luoma, S. 2003: Koskeljärven linnustaselvitys 2002. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen moniste 6/2003. 44 s.

Rannikko, P. 2004: Liikaa kaloja. – Teoksessa Kylänpää, L. (toim.): Elävä Enäjärvi. Enäjärven suojeluyhdistys, s. 36-37.

Johdanto

Varsinais tettiin lau paria 199 sipesinnä pohjoiso tämän jäl inventoin ollut. AS vanhoilla etsimään.

Inventoi

Kesällä 2 Niiden l keaksi, n lähes ole teen. Inn 77 käydy ja kaiken ja jo 15 jä Kunttu a tiedot ja